

İŞKENCENİN ÖNLENMESİNDE HUKUKÇULARIN ÖNEMİ

“Hiç kimseye işkence ya da zalimane, insanlıkdışı, aşağılayıcı muamele veya ceza uygulanamaz.”

*Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
Madde 5*

“Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı veya aşağılayıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz.”

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 3

“Ne savaş ne iç istikrarsızlık koşulları ne de başka herhangi bir olağanüstü durum işkenceyi haklı çıkaran bir gerekçe olamaz.”

İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Karıcı Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi Madde 2

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI

İşkence Nedir?

İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 1. maddesine göre işkence;

- Ağır acı ya da ıstırap verici herhangi bir eylemdir.
- Etkileri fiziksel ve ruhsal düzeyde olmaktadır.
- Bu eylem kasıtlı yapılmaktadır.
- Bu eylemin amacı, bilgi veya itiraf elde etmek, cezalandırmak, korkutmak ya da yıldırma, ayrımcılığın herhangi bir türüne dayanan herhangi bir neden olabilir.
- Bu eylemi kamu görevlisi ya da resmi sıfatla hareket eden kişi ya da kişiler yapmaktadır. Belirtilen kimseler eylemi ya doğrudan yapmakta ya da eylem onların kışkırtma ve teşvikleri ya da göz yummaları sonucunda üçüncü kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir.

İşkencenin amacı; sadece bilgi almak, cezalandırmak ya da korkutmak değil, aynı zamanda kişinin benlik bütünlüğünü yok etmek, onu parçalamak ve bu yolla kişide ve toplumun geri kalan kısmında derin bir korku ve kaygı yaratmak, sindirmeye yönelik bir mesaj vermektir. Başka deyişle insanın fiziksel, ruhsal ve sosyal bütünlüğüne yapılan bir saldırı olan işkence, sadece bireyi değil tüm toplumu hedefler.

İşkence, insanlığa karşı işlenen bir suçtur ve uluslararası hukuk açısından istisnası olmayacak biçimde mutlak olarak yasaklanmıştır. Keza Anayasamız ve yasalarımız bakımından da işkence suçu aynı ağırlıkta nitelenir.

Türkiye'nin son yıllarda önemli hukuk reformları gerçekleştirdiği söylenebilir. Bu reformlar, işkencenin önlenmesi amacıyla ulusal mevzuatın uluslararası standartlara ulaştırılmasını da kapsamaktadır. Ancak yapılan değişikliklerin, iç dinamikler tarafından sindirilmemiş olması, adli ve idari mekanizmalarda gerçekçi bir zihin değişikliğinin sağlanmaması nedeniyle, uygulamada tam anlamı ile hayata geçirilebilmesi mümkün olamamaktadır.

Günümüzde hiçbir devlet işkence yasağına alenen karşı çıkmamaktadır. Buna karşın uluslararası insan hakları örgütlerinin raporlarına göre en az 81 ülkede insanlar işkenceye maruz kalmaktadır.

Gözaltı ve cezaevi süreçlerinde ya da herhangi bir biçimde özgürlüğünden alıkonulduğu sırada **işkence gördüğü gerekçesiyle Türkiye İnsan Hakları Vakfı'na (TİHV) 2006 yılında 337, 2007 yılında 452, 2008 yılında ise 425 kişi başvurmuştur.**

Dünyada ve Ülkemizde En Sık Karşılaşılan İşkence Yöntemleri

Göz bağlama, hakaret, öldürme tehdidi, kendine yönelik başka tehditler, yakınlarına yönelik tehditler, cinsel taciz, tecavüz, dayak, falaka, elektrik, askı, basınçlı/soğuk su, haya burma, saç, sakal, bıyık yolma, hücrede tecrit, yeme içmenin kısıtlanması, soğuk zeminde bekletme, işeme ve dışkılamanın engellenmesi, havasız bırakma, yalancı infaz, işkenceye görsel/işitsel tanıklık ettirme, gürültülü müzik ya da marş dinletme, ajanlık teklifi, uyutmama, aşırı fiziksel aktiviteye zorlama yakma, yakınlarının yanında işkence yapma, anlamsız istemlere itaat etmeye zorlama, soyma, buza yatırma, içeriği bilinmeyen şeyler yedirme, içirme, vücudun tek bir noktasına sürekli vurma...

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İstatistiklerine Göre;

➤ **1999-2008 yılları arasında**, toplam başvuruların yarısından fazlasını (%57) dört devlete karşı yapılan başvurular oluşturmaktadır:

1. Rusya (%28)
- 2. Türkiye (% 11,4)**
3. Romanya (%9,1)
4. Ukrayna (%8,5)

➤ Aynı yıllar arasında, hakkında en fazla karar verilmiş devlet sıralamasında **Türkiye ilk sıradadır**:

- 1. Türkiye (264 karar)**
2. Rusya (244 karar)
3. Romanya (199 karar)
4. Polonya (140 karar)

➤ Bu dört devlet hakkında verilen kararlar, toplam kararların yarısından fazlasını (%55) oluşturmaktadır.

Mahkeme tarafından verilen kararlardaki ihlal sayısı birden fazla olabilmektedir. Türkiye aleyhine, yaşam hakkının ve işkence yasağının ihlali nedeniyle verilmiş olan kararlar hem hakkın özüne ve hem de **"etkin soruşturma"** yapma yükümlülüğünün yerine getirilmemiş olmasına ilişkindir.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ	AİHM TARAFINDAN TÜRKİYE ALEYHİNE VERİLEN İHLAL KARARLARI SAYISI	
	1999-2008 yılları arasında	2008 yılında
m.2	64	11
m.13	116	16
m.3	164	33
m.13	48	24

Etkin ve Eksiksiz Soruşturma Yürütme Yükümlülüğü:

AİHS madde 13

Bu Sözleşmede tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev ifa eden kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, durumun düzeltilmesi için ulusal bir makama başvurma hakkına sahiptir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne göre; etkili ve eksiksiz bir soruşturmadan söz edilebilmesi için:

- Soruşturmanın suça karışanlardan bağımsız bir organ tarafından,
- Başvuranların katılımı sağlanarak,
- Eksiksiz ve titiz bir şekilde,
- Kamu denetimine açık,
- İhlalden sorumlu olanların belirlenmesi ve cezalandırılmaları konusunda sonuca götürebilecek nitelikte,
- İvedi ve özen gösterilerek yapılması gereklidir.

BM Savcılarının Rolüne Dair Yönerge

12. *Savcılar görevlerini hukuka uygun olarak, adil, sürekli ve süratli bir biçimde, insan onuruna saygı gösterip koruyarak, insan haklarının yanında yer alarak yürütürler ve bu suretle adil yargılamanın gerçekleştirilmesine ve ceza adaleti sisteminin düzgün işlemesine katkıda bulunurlar.*
16. *Savcılar işkence, zalımanlık, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya ceza gibi ağır insan hakları ihlali oluşturan hukuka aykırı yollara başvuru olarak veya başka bir biçimde insan hakları ihlal edilerek elde edildiğini bildikleri veya bu yollarla elde edildiğine makul sebeplere dayanarak inandıkları delilleri, bu yollara başvuranlara karşı kullanmanın dışında, başka hiç bir biçimde kullanamazlar; bu durumdan Mahkemeyi haberdar ederler ve bu yolların kullanılmasından sorumlu olanların adalet huzuruna çıkarılmalarını sağlamak için gerekli tüm işlemleri yaparlar.*

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün 8 No.lu Genelgesi'nden:

“...

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesinin, demokratik bir toplumun temel değerlerinden birini içerdiğini, terörizm ve suçla mücadele gibi, çok gerekli durumlarda bile Sözleşme'nin, kesin ifadelerle işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleleri yasakladığını, 3. maddenin herhangi bir istisna içermediğini ve 15. madde uyarınca 3. maddeyi ihlal ede nitelikte tedbirlere izin verilmediğini,

Bir kişinin, Devlet görevlilerince hukuk dışı ve 3.maddeye aykırı bir muameleye tâbi tutulduğunu iddia etmesi durumunda - ki bu hüküm Sözleşme'nin 1.maddesinde öngörülen Devletin 'kendi yetki alanı içinde bulunan herkese Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlükleri tanıma' yükümlülüğüyle birleşince - bu iddia zımnen, sorumluların belirlenmesi ve cezalandırılmasıyla sonuçlanan etkili bir soruşturmayı zorunlu kaldığını,

İfade etmektedir.

Bu itibarla;

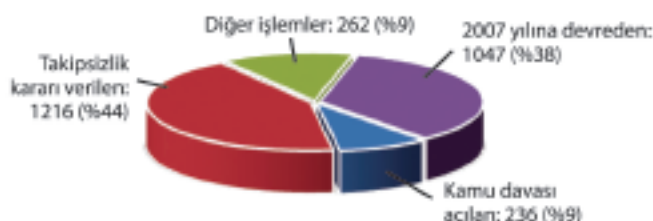
1. Anayasa, ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, ilgili kanun hükümleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararları da dikkate alınarak; işkence ve kötü muamele iddialarına ilişkin olarak yapılan soruşturmaların, kolluk kuvvetlerine bırakılmayarak bizzat Cumhuriyet başsavcısı ya da görevlendireceği bir Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülmesi,
2. Suç failleri hakkında kanuni gereğinin takdir ve ifasıyla, adaletin bir an önce gerçekleştirilmesinin temin edilerek, insan haklarının korunmasının sağlanması yanında işkence ve kötü muamele iddialarının etkili ve yeterli bir şekilde soruşturulması,

Konularında gereken dikkat ve özenin gösterilmesini rica ederim.”

Cemil Çiçek
Bakan

2006-2007 yıllarında 5237 sayılı TCK'nin işkence (m.94), neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış işkence (m.95) ve zor kullanma yetkisi sınırının aşılması (m.256) suçlarına ilişkin olarak yürütülen soruşturmanın sonuçları şöyledir:*

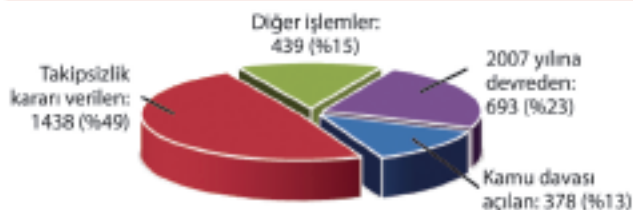
2006 yılına ait toplam 2761 dosya için:

2006 yılında toplam 4164 kamu görevlisi için:

2007 yılına ait toplam 2948 dosya için:

2007 yılında toplam 4938 kamu görevlisi için:

* Bir soru önergesi üzerine, Adalet Bakanlığı tarafından 02.06.2008 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulan yanıtta istatistikî verilerden faydalanılmıştır.

Söz konusu veriler, kamu görevlileri hakkında yürütülen soruşturmalarda, diğer suç soruşturmalarına kıyasla, oldukça düşük bir oranda kamu davasının açıldığını göstermektedir. Açılan davalarda da yüksek oranda beraat kararı verildiği ya da verilen cezaların ertelendiği, yine davaların yıllarca devam ettiği ve sıklıkla zamanaşımı sorunu ile karşılaşıldığı göz önüne alındığında, "cezasızlık" olgusunun halen işkence ile mücadelede en önemli sorun alanlarından biri olduğu tespitini yapmak mümkündür.

İşkence faillerinin adli ve idari mekanizmalar tarafından hızlı ve etkin bir şekilde cezalandırılmadığı yerde işkenceyi önleme politikalarının etkili olmasını beklemek gerçekçi olmayacaktır. Bu bağlamda hukukçulara, bilhassa etkin soruşturma ve kovuşturmayı gerçekleştirecek olan hâkim ve savcılara büyük bir rol düştüğü açıktır.

Adil Yargılanma Hakkı

AİHS madde 6/1

Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili anlaşmazlıkların çözümlenmesi, gerek kendisine yöneltilen herhangi bir suçlamanın karara bağlanması konusunda, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde adil ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir.

Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili anlaşmazlıkların çözümlenmesi, gerek kendisine yöneltilen herhangi bir suçlamanın karara bağlanması konusunda, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde adil ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir.

Hüküm açık celsede verilir; ancak, demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve milli güvenlik yaranı veya küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizli tutulması gerektirdiğinde veya davanın açık celsede görülmesinin adaletin selametine zarar

verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar, dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.

Sözleşmenin 6. maddesi ile güvence altına alınan bu hakkın amacı, adli mekanizmaya iletilen suç isnadının, bağımsız ve tarafsız olan mahkemeler tarafından karara bağlanmasını sağlamaktır. AİHM, bağımsız ve tarafsız olmadığı tespit edilen bir mahkemenin, yetki alanı içinde bulunan kişilere hiçbir şekilde adil yargılama sağlayamayacağı kanaatindedir.

“Adil yargılanma hakkı” AİHM içtihatlarına göre:

- Mahkemeye erişim hakkıdır.
- Mahkemeye erişimin mümkün olması yeterli değildir; aynı zamanda etkili olması gerekir.
- Mahkeme tarafından verilen kararın uygulanabilir olması da, AİHS 6. maddenin ayrılmaz bir parçasıdır.
- Yargılamanın adil olması ve makul bir sürede tamamlanması gerekir.
- Silahların eşitliği ilkesi gözetilmelidir.

Duruşmalar aleni olmalı ve hüküm açık oturumda verilmelidir.

BM Yargı Bağımsızlığına Dair Temel Prensipler

- 2. Yargı organı önündeki sorun hakkında her hangi bir tarafın her hangi bir nedenle doğrudan veya dolaylı kısıtlama, etki, teşvik, baskı, tehdit ve müdahalesine maruz kalmaksızın, maddi olaylara ve hukuka dayanarak tarafsız bir biçimde karar verir.*
- 6. Yargı bağımsızlığı prensibi, yargılama organının davaları adil bir biçimde görmesini ve tarafların haklarına saygı gösterilmesini gerektirir ve yargılama organına bu imkânı verir.*

Türkiye İnsan Hakları Vakfı TİHV

TİHV, 1990 yılında hekim, avukat, gazeteci vb. değişik meslek gruplarından 32 insan hakları savunucusu ile İnsan Hakları Derneği (İHD) tarafından işkence ile mücadele etmek, işkence görenlere tedavi ve rehabilitasyon hizmeti sunabilmek amacıyla kuruldu.

Genel merkezi Ankara'dadır. Ayrıca İzmir, İstanbul, Adana ve Diyarbakır'da temsilcilikleri bulunmaktadır.

TİHV, hükümetler dışı bağımsız bir kuruluştur. Çalışmalarını, T.C. Hükümetleri tarafından imzalanmış olsun ya da olmasın var olan tüm uluslararası sözleşmelerin ışığında ve projeler temelinde yürütmektedir. Bu çalışmalar, yurt içinde ve dışında insan hakları ile ilgili kuruluşlara sunulan projelere sağlanan destek ve çeşitli bağışlar ile finanse edilir. TİHV'in bu konuda temel ilkesi; hükümetlerden, insan haklarına aykırı uygulamalar yapan kurum ve kişilerden bağış ya da destek almamak ve bağımsızlığını sınırlayacak proje koşulları kabul etmemektir.

TİHV, işkencenin önlenmesi ve İstanbul Protokolü'nün yaşama geçirilebilmesi amacıyla avukatlara ve hekimlere yönelik olarak yaygın eğitim çalışmaları gerçekleştirmektedir. Ayrıca bu amaç doğrultusunda, hâkim ve savcılar ile bilgi ve deneyim paylaşımının yansıra etkin raporlama, bağımsız denetim ve eğitim gibi konularda işbirliği geliştirmeye her zaman açıktır.

TİHV'in Sürdürmekte Olduğu Faaliyetler

• Tedavi ve Rehabilitasyon Hizmeti

TİHV, 1990 yılında hekim, avukat, gazeteci vb. değişik meslek gruplarından 32 insan hakları savunucusu ile İnsan Hakları Derneği (İHD) tarafından işkence ile mücadele etmek, işkence görenlere tedavi ve rehabilitasyon hizmeti sunabilmek amacıyla kuruldu.

Genel merkezi Ankara'dadır. Ayrıca İzmir, İstanbul, Adana ve Diyarbakır'da temsilcilikleri bulunmaktadır.

TİHV, hükümetler dışı bağımsız bir kuruluştur. Çalışmalarını, T.C. Hükümetleri tarafından imzalanmış olsun ya da olmasın var olan tüm uluslararası sözleşmelerin ışığında ve projeler temelinde yürütmektedir. Bu çalışmalar, yurt içinde ve dışında insan hakları ile ilgili kuruluşlara sunulan projelere sağlanan destek ve çeşitli bağışlar ile finanse edilir. TİHV'in bu konuda temel ilkesi; hükümetlerden, insan haklarına aykırı uygulamalar yapan kurum ve kişilerden bağış ya da destek almamak ve bağımsızlığını sınırlayacak proje koşulları kabul etmemektir.

• Hukuksal Destek Faaliyeti

Tibben iyilik hali kişinin biyo-psiko-sosyal bütünlüğünün korunması halidir. Oysa işkencenin amacı kişinin bu bütünlüğünü yok etmek, onu parçalamaktır. Bu bakımdan tedavi çalışmaları sonucu işkence gören kişiler fiziksel ve ruhsal açıdan tedavi ve rehabilitasyonları kısmen sağlansa bile işkencecilerin cezalandırılmadığı durumda mağdurların adalet duyguları onarılamamakta, bundan dolayı biyo-psiko-sosyal bütünlükleri sağlanamamakta ve tam bir iyilik haline ulaşmamaktadırlar.

Faillerinin cezalandırılabilmesinde ise işkence suçuna dair etkin ve hızlı bir şekilde soruşturma ve kovuşturma yürütülmesi olmazsa olmaz koşuldur.

Aynı zamanda işkence ile mücadelenin multi-disipliner karakterinden dolayı hukuksal destek çalışmalarının başlı başına bir önemi vardır.

Bu gerçeklerden hareketle, TİHV tarafından tedavi ve rehabilitasyon desteğinin yanında, işkence ve kötü muamele ile mücadele amacıyla çeşitli hukuki çalışmalar yürütülmektedir. Bu faaliyetler, profesyonel olarak TİHV bünyesinde çalışan hukukçular ile Vakıf gönüllüsü olan avukat ve hekimler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Bu kapsamda yürütölen çalışmalar;

- İşkence mağdurlarına ya da avukatlarına gönöllü hukuksal yardım desteği sunmak,
 - İşkence soruşturma/davalarını izlemek ve raporlama çalışması yapmak,
 - Avukat ve hekimlere yönelik eğitim çalışmaları dñzenleyerek, işkenceye karşı kullanılabilir hukuksal araç ve mekanizmalar ile uygulamada karşılaşılan sorunların çözümü konusunda deneyim ve bilgi paylaşımı sağlamak,
 - İşkenceyi önleme amacıyla mevzuatta yapılan reform ve değişiklikler ile uygulamadan kaynaklanan sorunları gözden geçirerek, uluslararası standartlar işiğinde analiz etmek ve tavsiyeler geliştirmek,
 - Alana ilişkin çeşitli yayınlar çıkarmak,
 - İşkence ve kötü muamele suçları yönünden toplumdaki bilinç ve duyarlılığı artırmak üzere kamuoyuna yönelik çeşitli faaliyetler gerçekeştirmek
- olarak özetlenebilir.

• Dokümantasyon Faaliyeti

Bu faaliyet, Ankara'daki Genel Merkez bünyesinde konunun uzmanı bir ekip tarafından yürütölmektedir. Amaç; insan hakları ihlallerinin dokümantasyonunu yapmak, bu yolla kamuoyunu bilgilendirmek ve ihlalleri önlenmek, TİHV'in hak ihlalleri karşısında tutum geliştirebilmesi için bilgisel altyapı oluşturma'dır. Hak ihlallerine ilişkin çeşitli kaynaklardan toplanan bilgiler, iki dilde (Türkçe ve İngilizce) günlük ve yıllık raporlar halinde yayımlanmaktadır.

TİHV Yayınları

• TİHV Tedavi Merkezleri Raporları

TİHV, işkence gördükleri gerekçesi ile başvuran kişilere yönelik sürdürdüğü tedavi ve rehabilitasyon çalışmaları sırasında gerek işkence sonucu ortaya çıkan fiziksel ve ruhsal bozukluklar, bunlar ile ilgili tanılar, uygulanan tedaviler ve sonuçlarıyla ilgili gerekse işkence görenlerin sosyal ve demografik özellikleri, işkencenin yapıldığı yerler, gözaltı uygulamaları, işkence yöntemleri, gözaltı sırasında ve sonrasındaki hukuki uygulamalar, cezaevi süreçleri ile ilgili bilgi ve verilere ulaşmaktadır.

Bu bilgi ve veriler ışığında TİHV'in her yıl yayımladığı 'Tedavi Merkezleri Raporları' ülkemizde işkencenin yaygınlığı, boyut ve sonuçları bakımından sayısal ve istatistiksel bir değerlendirmesini yapmaktadır.

• Türkiye İnsan Hakları Raporları

TIHV, Dokümantasyon Merkezi'nin her gün taradığı gazete, haber ajansı ve internet sitesilerinin yanısıra TIHV'in ilişki ağından edindiği haber ve bilgilere dayalı olarak hazırladığı "Türkiye İnsan Hakları Raporları"nı 1991 yılından beri her yıl düzenli olarak yayınlamaktadır.

Yaşam Hakkı, Kişi Güvenliği, Cezaevleri ve İnsan Hakları, Düşünce ve İfade Özgürlüğü, Örgütlenme Özgürlüğü, Toplantı ve Gösteri Özgürlüğü, Kürt Sorunu gibi başlıklarla birlikte bu konularla ilgili çeşitli eklerden oluşan raporlar, insan hakları açısından o yıl için Türkiye'nin genel bir resmini ortaya koymaktadır.

• İşkence ve Cezasızlık

İnsanlığa karşı işlenmiş bir suç olan işkencenin soruşturulması ve kovuşturulması bakımından adalet mekanizmasının adil, etkili, hızlı ve işkence suçunun ağırlığı ile orantılı biçimde işletilmesi cezasızlığa yolaçmakta, dolayısıyla da işkence mağdurları açısından adaletin gerçekleşmemesi sonucunu doğurmaktadır.

Bu kitapta 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin

İnfazı Hakkında Kanun ve bağılı yönetmelik hükümlerinin işkencenin cezasız kalması olgusuna etkileri TİHV Dokümantasyon Merkezi verileri ve işkence vakalarından yararlanılarak, örnekler ile desteklenerek değerlendirilmektedir.

Çalışmada cezasızlık sorunu, mekân, kişi ve fail yönünden bir ayrıma tabi tutulmadan bir bütün olarak "işkence suçu" başlığı altında ele alınmıştır. Ancak cezaevleri olgusunun kendine has özellikleri nedeniyle cezasızlık sorununun infaz sitemindeki yeri ayrıca irdelenmiş ve yine bu bölümde cezaevlerinde gerçekleşen vakalara ve sorunlara yer verilmiştir.

• İstanbul Protokolü

İşkence ve Diğer Zalimane İnsanlık Dışı Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi İçin El Kılavuzu (İstanbul Protokolü), işkencenin etkin soruşturulması ve belgelenmesine yönelik uluslararası nitelikte bilimsel tıbbi ve hukuki ilk belgedir. İstanbul Protokolü, TİHV'nin büyük katkıları ile ülkemizden Türk Tabipleri Birliği (TTB), Adli Tıp Uzmanları Derneği (ATUD) başta olmak üzere dünyanın 15 ülkesinden 40 değişik örgüt mensubu 75 bilim insanı ve insan hakları aktivistinin ortak çalışması sonucunda oluşturulmuştur.

Protokol, 4 Kasım 1999'da işkence ile mücadele için öğrenilmesi ve uygulanması gerekli bir Birleşmiş Milletler Belgesi olarak kabul edilmiştir.

İstanbul Protokolü'nün öncelikli amacı, işkence ve kötü muamelenin etkin araştırılması ve dokümantasyonu için uluslararası standartları oluşturmaktır. Bu el kılavuzu

devletlerin bireyleri işkence ve kötü muameleden daha etkin biçimde koruyabilmelerini ve suçluları eylemlerinden ötürü sorumlu tutabilmelerini sağlamak için oluşturulmuştur. Kılavuzda yer alan prensipler devletlerin, işkence ve kötü muamelenin etkin dokümantasyonu

• İşkence Atlası

TİHV işkence ve kötü muamele yakınmasıyla Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri'ne yapılan başvuruların tıbbi durumlarının saptanması için fotoğrafı da bir belgeleme aracı olarak kullanmaktadır. Bu bakımdan kurulduğu 1990 yılından bu yana, mağdurların rızası ile doğrudan elde edilen ciddi bir işkence fotoğrafları birikimine de sahip olmuştur.

Bu birikimin, işkencenin önlenmesinde etkin biçimde kullanılabilmesi amacıyla paylaşılabilmesi için bir İşkence Atlası hazırlanmıştır. Atlasın hazırlanmasında Türk Tabipler Birliği (TTB) ve Adli Tıp Uzmanları Derneği (ATUD) uzmanlarının önemli katkıları olmuştur.

Atlasın hazırlanması sürecinde, dokuz uzman, beş yıl boyunca tedavi ve rehabilitasyon merkezlerine başvuran 10.000'den fazla işkence mağduruna ait 6.000'i aşkın fotoğraf ve röntgen filmini taramıştır.

Bu atlasın işkence soruşturmalarında yer alması muhtemel adli tıp uzmanlarına, çeşitli sağlık ünitelerinde adli tabiplik görevi üstlenen sağlık çalışanlarına, resmi işkence soruşturmalarında görev alan hukukçulara, işkence davalarını takip eden avukatlara ve tüm insan hakları savunucularına faydalı olması hedeflenmiştir.

• Alıkonulma Yerlerinin İzlenmesi: Cezaevi İzleme Kılavuzu

Bu kitap, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık dışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme'ye Ek Seçmeli Protokol'de öngörülen kriterler doğrultusunda alıkonulma yerlerinin bağımsız ve sivil denetim mekanizmaları tarafından izlenmesine ilişkin bir uygulama kılavuzudur.

Ancak alıkonulma yerlerinin çok değişik kategorileri kapsamı ve bir kılavuzda bu kategorilerin hepsinin

ayrıntılı olarak ele alınması mümkün olmadığı için ve uygulamadaki gereksinimler de göz önüne alınarak çalışmanın kapsamı cezaevlerinin izlenmesi ile sınırlı tutulmuştur.

Buna karşın kitap herhangi bir alıkoyma yerine ilişkin izleme çalışması yapan kişiler, gruplar ve kurumların da yararlanacağı bilgileri içermektedir. Kitabın hem doğrudan izleme ve hem de izleme çalışmalarına ilişkin "gölge izleme" yapan kullanıcılar için işlevsel bir kaynak olması hedeflenmiştir.

Kitapta, ilk olarak izleme faaliyetinin yerine getirilmesine ilişkin uluslararası asgari standartlar ve iç hukuk düzenlemeleri sunulmuştur. Kitabın ikinci bölümünde, bu izleme faaliyetinin gerçekleştirilmesine ilişkin faaliyetlerin kapsamı, usulü, evreleri ve sonuçlarının değerlendirilmesine ilişkin somut, uygulamayı etkili kılacak bilgileri içeren bir kılavuz yer almaktadır.

• Alıkonulma Yerlerinin İzlenmesi: Cezaevi İzleme Kılavuzu

Bu kitap, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlıkdışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme'ye Ek Seçmeli Protokol ile Türkiye'de var olan ziyaret mekanizmaları ve pratiklerine ilişkindir.

Bu çalışmada, Türkiye'de devlet bürokrasisi içinde yer alan insan hakları kurumları, Seçmeli Protokol kriterleri ışığında değerlendirilmektedir. Değerlendirmede, bu kurumların yasal temelleri, bağımsızlıkları, üyelikleri, güvenceleri, ziyaret, rapor ve tavsiye yetkileri ele alınmakta ve çeşitli örneklerle birlikte tartışılmaktadır. Bu çalışmada yer alan değerlendirme ve tartışmalar var olan kurullara olduğu kadar, olması gerekene de ışık tutmaktadır.

Bu belge Avrupa Birliği'nin maddi katkılarıyla hazırlanmıştır. Bu belgenin içeriği yalnızca Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın sorumluluğundadır ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin duruşunu yansıtmaz.

"This document has been produced with the financial assistance of the European Union. The contents of this document are the sole responsibility of Human Rights Foundation of Turkey and can under no circumstances be regarded as reflecting the position of the European Union."

**TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI MERKEZ VE
TEMSİLCİLİKLERİ**

TİHV Genel Merkezi

**Akbaş Mah. Sarıca Sok. No: 7 Hamamönü, Altındağ 06080
ANKARA**

Tel: (312) 310 66 36 - Faks: (312) 310 64 63

E-posta: tihv@tihv.org.tr

Web: <http://www.tihv.org.tr>

TİHV İstanbul Temsilciliği

**Sıraselviler Caddesi Hocazade Sokak No: 8 Beyoğlu
İSTANBUL**

Tel: (212) 249 30 92 – Faks: (212) 251 71 29

E-posta: tihv@tihvistanbul.org

TİHV İzmir Temsilciliği

1432. Sokak Eser Apartmanı No: 5/10 Alsancak İZMİR

Tel: (232) 463 46 46 – Faks: (232) 463 91 47

E-posta: tihvizm@dsl.ttnet.net.tr

TİHV Adana Temsilciliği

Kurtuluş Mahallesi 19. Sokak A Blok No: 23/2 ADANA

Tel: (322) 457 65 99 – Faks: (322) 458 85 66

E-posta: tihvadana@yahoo.com

TİHV Diyarbakır Temsilciliği

**Lise Caddesi Eyyüp Eser Apartmanı No: 8/2 Yenişehir
DİYARBAKIR**

Tel: (412) 228 26 61 – Faks: (412) 228 24 76

E-posta: tihvdbakir@ttnet.net.tr